

В. А. Савченко

Маруся

МАРУСЯ (Никифорова Марія Григорівна; ? – 16. 09. 1919, Севастополь) – командир бойових загонів анархістів. За однією версією, народилася між 1885 і 1890 у с. Печеніково Стародуб. пов. Черніг. губ. (нині Брян. обл., РФ), за ін. – у м. Олександрівськ (нині Запоріжжя), на ст. Пологи Катеринослав. губ. (нині місто Запоріз. обл.). Рев. діяльність розпочала у групі есерів, наприкінці 1905 перейшла до групи анархістів-комуністів. Причетна до анархіст. терорист. актів та експропріацій в Олександрівську, м. Катеринослав (нині Дніпро), Стародуб, Клинці (нині Брян. обл.). 1908 засудж. до 20-ти р. каторги. У липні 1909 втекла з моск. тюрми та емігрувала. Відтоді – чл. анархіст. груп у США, Франції, Великій Британії, Швейцарії, Іспанії; була знайома з П. Кропоткіним. У квітні 1917 приїхала до Петрограда (нині С.-Петербурґ), у червні–липні того ж року взяла участь у підготовці зброй. виступу моряків проти Тимчас. уряду. У липні 1917 повернулася до Олександрівська, де стала одним із лідерів місц. анархістів. Критичувала Н. Махна за відмову знищувати буржуазію, обстоювала радикал. гасла негай. встановлення анархії. У вересні 1917 за заклики до повалення влади заарешт. за наказом повіт. комісара Тимчас. уряду, звільнена через страйк робітників. Обрана заступник голови і чл. виконкому Олександрів. ради та ревкому. Створила з анархістів «Вільну бойову дружину – Чорну гвардію» (500 вояків, 2 гармати, бронепоезд), у грудні 1917 – січні 1918 як ситуатив. союзник більшовиків брала активну участь у боротьбі з владою УНР у Харкові, Катеринославі, Олександрівську та роззброєнні донських козаків. У лютому 1918 боролася проти есерів. влади у м. Єлисаветград (нині Кропивницький), навесні 1918 її загін стримував наступ підрозділів австро-угор. військ на Пд. України. Більшовики спробували заарештувати М. та роззброїти її загін за самоуправство і грабунки, але т. зв. Суд рев. честі у м. Таганрог (нині РФ) звільнив М.,

оскільки вона користувалася знач. популярністю як жінка – рев. отаман (обрана чл. секретаріату Всерос. федерації анархістів-комуністів). У вересні 1918 заарешт., у січні 1919 за звинуваченням у дискредитації влади позбавлена права займати відповідал. владні посади на рад. тер. на півроку. В лютому 1919 повернулася в Україну, приєдналася до махнов. руху (опікувалася питаннями пропаганди й освіти), критикувала більшов. диктатуру. В травні 1919 пішла з бригади Н. Махна й організувала влас. загін для боротьби з червоними та білими, що у червні 1919 розділився: група М. вирушила до Криму (з метою вбити генералів А. Денікіна та Я. Слащова), група К. Ковалевича – до Харкова та Москви (відбити заарешт. махновців, підірвати трибунал, вбити Л. Троцького та В. Леніна), група М. Черняка – до Сибіру (вбити адмірала О. Колчака). У Севастополі М. та її чоловік В. Бжесток заарешт. білими та за вироком військ.-політ. суду страчені.

Рекомендована література

1. Ермаков В. Д. «Маруся»: Портрет анархистки // Социол. исследования. 1991. № 3;
2. Чоп В. М. Маруся Никифорова. З., 1998;
3. Савченко В. Авантюристы гражданской войны. Х., 2000;
4. Його ж. Атаманщина. Х., 2011: Казаков Є., Рубльов Д. Маруся Нікіфорова – легенда громадянської війни // Спільне. 2013. № 6;
5. Леонтьев Я. В., Рублев Д. И. Маруся Никифорова перед Ревтрибуналом: история одного показательного процесса // «Атаманщина» и «партизанщина» в Граждан. войне: идеология, воен. участие, кадры. Москва, 2015.

Бібліографічний опис:

Маруся / В. А. Савченко // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. – К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2018. – Режим доступу:

<https://esu.com.ua/article-63980>

2001-2025 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України ([докладніше](#)).